

УДК 378.22 : 5 (73) (477)

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

Левицька Наталія Валентинівна
м.Хмельницький

В статті розглянуто особливості структури і змісту освітніх програм професійної підготовки перекладачів в Німеччині; охарактеризовано етапи їх створення; визначено концептуальні підходи до створення освітніх програм та основні цикли дисциплін, що входять до їх складу.

Ключові слова: професійна підготовка перекладачів, освітня програма, структура, зміст, цикл дисциплін, навчальний план.

Умови постійного розширення та поглиблення сфер міжкультурної комунікації в сучасному світі і зокрема в Україні викликають необхідність реформування перекладацької освіти. Під впливом глобалізації суспільно-політичних та соціально-економічних процесів і інтеграції України в міжнародний освітній простір, успішне становлення вітчизняної вищої освіти та розвиток професійної компетентності вітчизняних фахівців, зокрема перекладачів, неможливі без належного опрацювання передових досягнень зарубіжних країн.

Актуальність дослідження полягає в тому, що в Україні до теперішнього часу не вирішено багато питань, пов'язаних з структурою та змістом освітніх програм, кінцевими завданнями навчання та кваліфікаційними вимогами до перекладачів.

Відомі вітчизняні та зарубіжні вчені Н. Абашкіна, А. Алексюк, І. Задорожна, Ю. Кіщенко, М. Лещенко, О. Локшина, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Плахотник, Л. Пуховська, О. Рибак, Г. Степенко, І. Тараненко й інші досліджували загальнопедагогічний досвід зарубіжної професійної освіти. Зокрема зміст навчання майбутніх перекладачів у Німеччині став предметом досліджень таких німецьких учених: К. Норд, Ф.-М. Клайн, У. Хеймейер, С. Хопманн, К. Рігвардс. Не були об'єктом спеціального дослідження особливості змісту освітніх програм професійної підготовки перекладачів в університетах Німеччини.

Мета: розглянути основні особливості змісту освітніх програм на перекладацьких спеціальностях в університетах Німеччини, охарактеризувати концептуальні підходи та етапи їх створення, визначити основні цикли дисциплін, що входять до їх складу.

Пожвавлення дискусії щодо оновлення старих та створення нових освітніх програм на перекладацьких спеціальностях зумовлені реформою вищої освіти Німеччини на основі Болонського процесу та викликаними ним новими законодавчими підставами. Планування структури навчального змісту освітніх програм є довготривалим процесом, який охоплює підготовчий етап та етап розробки. Етап підготовки передбачає ґрунтовне дослідження попиту випускників на ринку праці, тенденції розвитку тих чи інших галузей економічної діяльності, для того щоб кваліфікація випускників максимально забезпечила їх майбутню професійну діяльність. Визначення потреб майбутніх студентів здійснюється з метою забезпечення взаємозв'язку освітніх цілей програми

та індивідуальних потреб студентів щодо структури навчального процесу, застосування певних методів, вибору навчальних матеріалів. Формулювання мети програми є першим кроком в розробці її змісту. Мета програми включає в себе визначення складових професійної компетентності (знань, вмінь, навичок), які студенти повинні набути у процесі навчання. Для досягнення визначеної мети необхідно є добір науково-методичних матеріалів, які повинні враховувати теоретичні та практичні аспекти підготовки, орієнтуватись на усі види мовленнєвої діяльності, передбачати періодичне оновлення практичних завдань та науково-методичної бази. Наступним кроком є вибір методик викладання дисциплін і формування професорсько-викладацького складу. Найбільш розповсюдженою схемою організації навчання перекладачів є розподіл функцій викладацького колективу таким чином, щоб лекційні заняття проводилися науковцями у сфері перекладознавства, а практичні завдання виконувалися під керівництвом професійних перекладачів-практиків, що створює баланс між роллю теорії та практичної підготовки у досягненні навчальних цілей. Останнім етапом у розробці змісту програми є планування занять, при якому враховується мета та завдання заняття; цільова аудиторія; попередня підготовка студентів. Отже, зміст програми повинен пропонувати такі предметні комбінації, які мають зв'язок з автентичним зовнішнім світом.

Кінцевою метою курсу підготовки майбутніх перекладачів є професійна комунікативна компетентність перекладача, яка складається із сукупності знань, вмінь і навичок, операцій з теоретичним і практичним матеріалом відповідно до комунікативних потреб процесу навчання. Кожен етап навчання спрямований на здобуття знань, формування вмінь і навичок, відповідних різноманітним видам перекладацької діяльності. Зміст навчання майбутніх перекладачів на кожному етапі відповідає тематиці курсу і багато в чому визначається тими знаннями, вміннями і навичками, якими повинен оволодівати майбутній перекладач під час виконання системи вправ, а також інших видів іншомовного посередництва.

Перш ніж детально розглянути освітні програми перекладацьких спеціальностей німецьких університетів, доцільним є чітко розмежувати професійну підготовку перекладачів в університетах Німеччини та професійну підготовку філологів різних кваліфікаційних напрямів.

Напрямок підготовки «Перекладознавство» охоплює спеціальності:

«Усний переклад», «Письмовий переклад», «Термінологія», «Міжкультурна комунікація» в той час як напрям підготовки «Філологія» охоплює такі спеціальності як: «Англістика», «Американістика», «Германістика», «Романістика», «Славістика», «Мовознавство», «Літературознавство». Відмінність університетської професійної підготовки перекладачів від професійної підготовки фахівців-філологів полягає

в тісному зв'язку навчання перекладачів з соціокультурними проблемами сучасності та з особливостями сучасної мови та в орієнтації підготовки філологів на історичну перспективу. Підготовку філологів-германістів чи романістів можна назвати лінгвоісторичною та літературознавчою.

Перекладачів готують у Німеччині в інститутах університетів Гермесхайму, Гейдельбергу, Саарбрюкену, Гіндесхайму та Лайпцігу. Аналіз освітніх послуг, які пропонують німецькі університети дозволив нам виокремити спеціальності, за якими готують майбутніх перекладачів в Німеччині.

- **Internationale Kommunikation und Übersetzen** – міжнародна комунікація та переклад (університет Гіндесхайм, інститут перекладознавства та технічної комунікації)
- **Sprache, Kultur, Translation** – Мова, культура, переклад (університет Гермесхайм, інститут прикладного мовознавства та культурології)
- **Übersetzungswissenschaft** – Перекладознавство (університет Гейдельберг, семінар усного та письмового перекладу)
- **Übersetzungswissenschaft** – Перекладознавство (університет Зарбрюкен, факультет прикладного мовознавства, усний та письмовий переклад)
- **Translation** – Переклад (університет Лейпциг, факультет прикладної лінгвістики та транслатології)

В кожному з цих університетів є можливість обрати навчальну програму з послідовним здобуттям ступенів (освітньо-кваліфікаційних рівнів) бакалавра, магістра та неспідовну, за якою бакалаврські та магістерські програми є незалежними одна від одної. Перший рівень професійної підготовки перекладачів – перекладач-бакалавр широкого профілю передбачає професійну підготовку перекладачів з письмового й усного перекладу, які отримують базові навички і вміння з перекладацької діяльності. Отже, підготовка бакалаврів закладає необхідну основу для надання подальшої додаткової спеціалізації в сфері галузевого перекладу. Програми професійної підготовки бакалаврів спрямовані на формування системи знань про культуру та літературну спадщину країн, мови яких вивчаються, розвиток навичок письмового та усного мовлення. Студенти засвоюють курси граматики, розмовного мовлення, теоретичного й практичного перекладу. Овновна освітня програма на бакалаврських перекладацьких спеціальностях розділена на блоки: блок мовно-перекладацьких дисциплін, блок мовно-культурологічних, блок технічних дисциплін і перекладацька практика. Кожен блок об'єднує цикли дисциплін: нормативний (обов'язковий), варіативно-нормативний та варіативний. Перелік нормативних дисциплін визначається на рівні факультету, що здійснює підготовку за тією чи іншою освітньою програмою. Нормативні дисципліни, основним чином, пов'язані з поглибленим вивченням іноземної мови, загальної термінології та перекладу, програмного забезпечення для перекладачів тощо. Більша частина дисциплін (близько 2/3 від загальної кількості) вибіркової, що дозволяє студентам максимально орієнтуватися на сферу майбутньої професійної діяльності та особисті вподобання. Варіативний цикл надає можливість студентам отримати поглиблені знання та навички для успішної перекладацької діяльності і підготувати їх для можливого

продовження освіти в магістратурі, що безумовно береться до уваги комітетами, відповідальними за створення навчальних програм. У навчальних планах бакалаврських програм до нормативних дисциплін належать: «Практика усного та письмового перекладу», «Перекладознавство», «Комп'ютерні технології та переклад», «Культурологія», «Дослідження у перекладі» тощо. До варіативних дисциплін належить, як правило, спеціалізований переклад: літературний, науково-технічний, юридичний, медичний, публіцистичний, економічний, локалізацію ПЗ, друга іноземна мова та ін. Отже, студенти мають можливість обрати дисципліни, що є необхідними для подальшої професійної перекладацької діяльності. Така свобода вибору та універсальність змісту навчання дає шанс випускникам отримати роботу у різних сферах професійної діяльності.

Після здобуття ступеня бакалавра на неспідовних перекладацьких програмах випускники випробовують декілька років свої теоретичні знання на практиці, а потім повертаються до навчання, щоб здобути подальшу кваліфікацію чи перекваліфікуватися. Визначення кількості кредитів та переліку дисциплін належить до завдань самих вищих навчальних закладів. Аналіз навчальних планів вищезазначених університетів свідчить, що бакалаврські програми передбачають 360 кредитів (60 кожного семестру) обов'язкових дисциплін та таку ж кількість вибіркової дисциплін; 30 кредитів виділяється на написання випускної роботи. Такий розподіл кредитів розрахований на 1000 навчальних годин за рік, з яких аудиторна робота – 198, 424 – навчальна практика або курсова робота і 378 годин – дослідницька діяльність або самостійна робота. Всі університети мають подібні програми і відрізняються лише у варіативному циклі дисциплін.

Магістерські програми німецьких університетів передбачають вивчення дисциплін, що направлені на досягнення поглиблених теоретичних знань у студентів в сфері перекладу, а також пропонують окремі спецкурси з перекладу: літературного, науково-технічного, медичного, юридичного, релігійного переклад професійного спілкування, медіа-переклад тощо. Переважна більшість магістерських програм професійної підготовки перекладачів має на меті розвиток базових навичок дослідження в сфері перекладу. Складовими навчальних планів магістерських програм є перекладацька практика або індивідуальне перекладацьке дослідження, блок мовно-перекладацьких дисциплін, які пов'язані з вивченням другої іноземної мови, культурологія, практика розмовного та ділового мовлення. Важливим структурним компонентом навчального плану є випускна магістерська робота або дослідницько-перекладацький проєкт. На нього, як правило, виділяють 4-5 кредитів. Окремі програми, як, наприклад, програма Університету перекладу (штат Гаваї), передбачають складання випускного іспиту з перекладу, за який зараховується 3-4 кредити.

У випускників є можливість продовжити свої наукові дослідження в докторантурі, яка пропонується усіма вищезазначеними університетами. Випускники мають змогу здобувати ступінь доктора філософії у галузях культурології, іноземних мов, лінгвістики, перекладознавства. Оскільки основною метою про-

гам на здобуття докторського ступеня є розвиток навчочок наукового дослідження, дані програми мають виключно науково-дослідницьке спрямування. До циклу нормативних дисциплін входять основи накопчених досліджень, прикладна лінгвістика, термінологія, методика досліджень у професійній діяльності. Термін навчання триває 3 роки і завершується захистом докторської дисертації.

Отже, у Німеччині кожен університет розробляє і впроваджує власні освітні програми професійної підготовки перекладачів. Аналіз змісту освітніх програм університетів Гермесхайму, Гейдельбергу, Сарбрюкену, Гіндесхайму та Лайпцігу свідчить, що створення програм професійної підготовки перекладачів базується на таких концептуальних підходах:

- модулізована структура навчання, яка гарантує гнучке оволодіння окремо взятим модулем, за який студенти отримують одиниці успішності, виражені у кредитах згідно з ECTS (Європейська кредитно-трансферна система). Європейська кредитно-трансферна система передбачає присвоєння кредитів компонентам освітньої програми (курсам, дисциплінам). Параметри визначення кредита різні: загальна трудомісткість навчальної роботи студента, час, який було витрачено на роботу з викладачем при засвоєнні дисципліни навчального плану, результати його навчання.

- потреби студентів в центрі уваги. Оскільки професійна підготовка перекладачів має на меті, перш за все, надати студенту можливість отримати якісні знання, всі аспекти методики та дидактики підготовки перекладачів направлені на задоволення цієї потреби суб'єктів навчання. Не лише навчальний матеріал добирається відповідно до можливостей його сприйняття студентами, а й навчальний темп та форми контролю повинні відповідати критеріям доступності, поступовості та науковості. Професійна підготовка перекладачів в Німеччині враховує особистісно-діяльнісний підхід, який передбачає централізацію процесу навчання навколо студента і забезпечення йому умов для розвитку його пізнавальної, творчої і професійної активності. Отже, завдяки особистісно-діялісного підходу створюються необхідні умови для підготовки компетентного фахівця, який здатен до адекватних та ініціативних дій, до мобілізації власних знань і вмінь, навичок та особистісні якості для досягнення поставленої мети.

- акцент на професійній спеціалізації. Спеціалізація професійної підготовки перекладачів є необхідною для уникнення випускниками в подальшій про-

фесійній діяльності додаткового вивчення специфіки тієї чи іншої галузі. Завдяки інтеграції спеціалізованих предметів у зміст навчання, перелік яких постійно розширюється та актуалізується, професійна підготовка перекладачів здійснюється відповідно до швидкоплинних змін у вимогах до кваліфікації перекладача та ринкової ситуації.

- розширення переліку навчальних дисциплін в сфері інформаційних технологій. Нині стан ринку перекладацьких послуг визначається наявними технологіями, а тому професійний перекладач мусить вміти застосовувати комп'ютерні технології не лише для роботи із географічно віддаленими замовниками, а й для забезпечення доступу до різноманітних інформаційних джерел та баз даних. Ознайомлення студентів з технічними можливостями нових засобів масової інформації і комунікаційних технологій уможливають покращення підготовки студентів до потреб та наслідків культурно-соціальної, політичної, та наукової глобалізації.

- акцент на науковому характері навчання завдяки введенню дисциплін з транслаторики, міжкультурної комунікації, мовознавства, культурології вже на ранньому етапі навчання. В обов'язковий мінімум входять «Вступ до мовознавства», «Стилістика», «Теретична грамати́ка», «Лінгвокраїнознавство».

Висновки. У процесі дослідження змісту освітніх програм та структури навчальних планів підготовки перекладачів в університетах Німеччини було виявлено низку характерних ознак, а саме: відповідність програм та кваліфікаційних характеристик випускників потребам ринку перекладацьких послуг; професійну спрямованість навчання (концентрування навчального матеріалу навколо однієї або кількох споріднених галузей); інтеграцію у навчальні плани циклів перекладацько-мовних, комп'ютерно-технічних; акцентування уваги на науковості підготовки перекладачів, електронних глосаріїв, термінологічних баз даних, пошуку та розміщення інформації у мережі Інтернет, високоякісної обробки текстових документів; упровадження сучасних інформаційних технологій навчання; постійне оновлення науково-методичної бази; залучення до процесу підготовки досвідчених професійних перекладачів; моделювання ситуацій реальної професійної діяльності під час навчальних занять; використання великої кількості технічної документації для практичного перекладу; активну діяльність університетів щодо покращення якості освітніх послуг.

Література та джерела

1. Mayer F. Konzeptionelle Ausgestaltung der Ausbildung der Dolmetschern und Übersetzern [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 20.10.2011 : <http://www.transforum.de/download/Mayer_BA-MA_in_Europa.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова німецька.
2. Kutz W. Dolmetscherausbildung nach einem Kompetenzmodell // Dolmetscher- und Übersetzerausbildung./W. Kutz. – Heidelberg, 2000. – S. 89–96.
3. Nord Ch. Übersetzen lernen – leicht gemacht./ Ch Nord. – Institut für Übersetzen und Dolmetschen der Universität. Heidelberg, 1990. – S. 11–151.
4. Nord Ch. Training für den Ernstfall. Warum und wie sich die Vorbereitung auf den Dolmetscheinsatz lohnt // Mitteilungen für Dolmetscher und Übersetzer/ Ch Nord – Hrsg. BDU, 2000. – S 23 – 54.
5. Рум А. Translator training: A Global Overview [Електронний ресурс] / А. Рум. – Режим доступу : <http://www.tinet.cat/~arum/on-line/training/stauffenberg.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

В статъе рассмотрены особенности структуры и содержания программ профессиональной подготовки переводчиков в Германии; охарактеризованы этапы их создания; определены концептуальные подходы к созданию образовательных программ и основные циклы дисциплин, которые входят в их состав.

Ключевые слова: профессиональная подготовка переводчиков, образовательная программа, структура, содержание, цикл дисциплин, учебный план.

The article deals with the structure and content of the education programmes and professional training of translators in Germany. The author of the article has characterized the stages of its working out, as well has defined conceptual approaches to creation of education programmes and basic cycles of subjects, included to them.

Key words: translators professional training, education program, structure, curriculum, cycles of subjects.